

Małgorzata Kułakowska

ORCID ID: 0000-0002-8202-0667

Uniwersytet Rzeszowski

NAZWY BRACTW RYCERSKICH JAKO ELEMENT BUDOWANIA WIZERUNKU GRUPY REKONSTRUKCYJNEJ

I. Bractwa rycerskie jako grupy rekonstrukcji historycznej

Zainteresowanie historią oraz chęć pokazania i przeżycia wydarzeń z przeszłości towarzyszy człowiekowi od dawna – już w starożytnym Rzymie, jak opisywał to Swetoniusz [1987: 39], organizowano widowiska przedstawiające zwycięskie bitwy. Obecnie odtwarzanie wydarzeń historycznych jest bardzo popularne na świecie. Ruch ten łączy dwa nurty: jeden to działania odtwarzające wydarzenia batalistyczne; drugi natomiast to działania, których celem jest pokazanie codziennego życia w dawnych czasach [por. Bogacki 2010: 16–17]. Także w Polsce coraz częściej są organizowane tego typu przedsięwzięcia, przeważnie mają one charakter rekonstrukcji batalistycznych (np. bitew, turniejów). Ruch, który w języku polskim jest określany jako odtwórstwo historyczne lub rekonstrukcja historyczna, rozwinął się w Polsce w latach siedemdziesiątych XX wieku. Początkowo odtwarzano przede wszystkim wydarzenia z czasów średniowiecza, zwłaszcza z okresu rycerskiego. Obecnie dużym zainteresowaniem polskich rekonstruktorów cieszą się także wydarzenia z XIX i XX wieku, ponadto jest też duża grupa odtwórców historii z czasów wczesnego średniowiecza (np. historii Słowian czy Wikingów). Jednak nadal najliczniej są reprezentowane grupy zajmujące się historią pełnego i późnego średniowiecza. Środowisko rekonstruktorów, które zajmuje się tym okresem, nazywane jest często Ruchem Rycerskim. Jest to najlepiej zorganizowana grupa odtwórców, np. w roku 1997 powstała Kapituła Rycerstwa Polskiego, co według Michała Bogackiego [2010: 6] jest dowodem na istnienie pewnych instytucjonalnych ram tego środowi-

ska. Ruch Rycerski wyróżnia również dążenie do przestrzegania zasad rycerskich także w codziennym życiu [por. www.kapitula.com.pl, dostęp 31.10.2018].

Zjawisko odtwórstwa historycznego doczekało się wielu definicji. Michał Bogacki uważa, że tego typu działania są formą popularyzowania wiedzy o przeszłości poprzez prezentowanie jej wizerunku. Natomiast uczestniczący w tych działaniach odtwórcy traktują je jako sposób spędzania wolnego czasu [Bogacki 2010: 16]. Malwina Pietrzyk uznaje działania odtwórcze za zjawisko o parateatralnym charakterze, które jest realizowane przez aktorów społecznych, czyli rekonstruktorów. Autorka do działań odtwórczych zalicza nie tylko moment odtwarzania jakiegoś wydarzenia, ale także przygotowania do rekonstrukcji oraz to, co następuje po odtworzeniu wydarzeń historycznych [Pietrzyk 2016: 36–37]. Ewa Tomaszewska także podkreśla parateatralny charakter odtwórstwa. Badaczka, powołując się na definicję zabawy stworzoną przez Johana Huizingę, uznaje działania rekonstruktorów za „zabawę w historię”. Autorka zauważa, że w rekonstrukcji „niezwykle wyraźnie zaznacza się [...] kreowanie rzeczywistości innej od tej codziennej – pozorowanie, udawanie, wczuwanie się w role ludzi sprzed wieków” [Tomaszewska 2017: 219–220]. Ewa Tomaszewska za najważniejszy element, niezbędny do rozpoczęcia działań rekonstrukcyjnych, uznaje strój. Uważa bowiem, że „odmienne od codziennego ubranie działa tu niczym wehikuł czasu, zmienia ono sposób poruszania się, pozwala się wczuć w nową rolę rycerza, księżniczki czy zakonnika” [Tomaszewska 2017: 219–220].

Działalność rekonstrukcyjna wymaga współpracy, dlatego odtwórcy historyczni prawie zawsze tworzą mniej lub bardziej sformalizowane grupy, które biorą udział nie tylko w działaniach odtwórczych, ale także przygotowują się do nich, spotykają w swoim gronie, omawiają różne zagadnienia na forach internetowych, prezentują efekty swojej działalności w serwisach społecznościowych i na własnych portalach internetowych.

Warto podkreślić, że w rekonstrukcjach główny nacisk jest kładziony na stronę wizualną. Ewa Tomaszewska [2017: 222] widzi w tym charakterystyczne dla kultury współczesnej zmierzanie ku oralności i ikonizacji. Mimo że język pozostaje na dalszym planie zainteresowań odtwórców, to istnieją elementy językowe, takie jak nazwy grup rekonstrukcyjnych, które podobnie jak odmienny strój, pomagają rekonstruktorom poczuć się jak rycerze należący do jakiejś drużyny czy też żołnierze walczący w danym oddziale.

Ewa Tomaszewska zauważa, że grupy rekonstrukcyjne, w zależności od odtwarzanych realiów, są określane jako bractwa, zakony, drużyny. „Każda grupa **przybiera nazwę, która wyróżnia ją spośród innych grup tego rodzaju** [podkreślenie – M.K.]. Może ona nawiązywać do odtwarzanego kontekstu historycznego lub też jest swobodnym wytworem pomysłowości uczestników, np. *Smocza Kompania, Drakonia*” [Tomaszewska 2017: 214]. W powyższym cytacie wskazana jest podstawowa funkcja nazwy własnej – identyfikacja i wyróżnienie danego

obiekty spośród innych podobnych obiektów. Nazwy własne pojawiają się wówczas, gdy jakiś obiekt (w tym przypadku grupa ludzi) stanowi istotną w danym miejscu i czasie wartość dla człowieka [por. Cieślakowa 1996: 6]. Taką wartością dla rekonstruktorów są z całą pewnością wspólnoty, w których działają. Nazwy są niejako ich wizytówkami, występują jako element identyfikujący grupy osób zaangażowanych w jakieś widowiska, są umieszczane np. na plakatach, są też z reguły elementem nazw stron internetowych w mediach społecznościowych zakładanych przez te grupy. Tak rozumiane nazwy grup odtwórstwa historycznego skłaniają do zastanowienia się, jakie elementy swojego wizerunku rekonstruktorzy chcą uwypuklić, co jest najważniejszą dla nich cechą ich zespołu.

II. Nazwy bractw rycerskich jako socjoideonimy

Pobieżny przegląd nazw grup działających w Ruchu Rekonstrukcji Historycznej potwierdza zróżnicowanie tego środowiska. Nazwy te można podzielić na kilka różniących się między sobą podkategorii, które odpowiadają okresom historycznym oraz grupom społecznym i etnicznym rekonstruowanym przez odtwórców. Nazwy zespołów odtwórców okresu pełnego i późnego średniowiecza, zwane często bractwami rycerskimi, stanowią odrębną i bardzo ciekawą dla językoznawcy grupę onimów. Będą one przedmiotem analizy onomastycznej w dalszej części artykułu. Oprócz opisu struktury semantyczno-składniowej celem analizy będzie ustalenie, czy twórcy nazw bractw rycerskich próbują wprowadzić do nich elementy języka doby staropolskiej. Taki zabieg należałoby uznać za sposób wejścia w rolę średniowiecznych rycerzy, podobny do używania rekvizytów takich jak broń czy ubranie.

Jak podają różne źródła, takie jak np. wykazy grup rekonstrukcyjnych zawarte w raporcie *Grupy rekonstrukcji historycznych – działania oddolne na rzecz krzewienia kultury narodowej. Raport z badań*¹, w Polsce działa lub działało ponad 500 grup rekonstrukcji historycznej. Ponad połowa z nich to bractwa rycerskie. Materiał do badań stanowią nazwy grup rekonstrukcyjnych, które zajmują się okresem rycerskim. Zostały one wyekscerpowane ze stron tych grup w mediach społecznościowych (głównie w serwisie Facebook), ze stron internetowych poświęconych rekonstrukcjom dużych bitew średniowiecznych (np. www.grunwald1410.pl) oraz z przywołanego wyżej raportu.

Warto podkreślić, że część grup rekonstrukcyjnych jest podmiotami prawa (Ustawa o Stowarzyszeniach z 1989 roku) i w związku z tym ich dane wraz z nazwą znajdują się w Krajowym Rejestrze Sądowym. Jednak bardzo często nazwy zamieszczone w KRS różnią się od nazw używanych przez te grupy podczas

¹ Raport dostępny na stronie: <https://nck.pl/upload/attachments/318583/Grupy-rekonstrukcji-historycznych-raport-z-badan.pdf> [dostęp 29.10.2018].

różnego rodzaju działań odtwórczych. Różnice te zostaną omówione w dalszej części artykułu.

Nazwy grup rekonstrukcji historycznej są tworzone na użytek społeczności, której przedstawiciele gromadzą się wokół określonego celu (w tym wypadku – odtwórstwa historycznego). Onimy te należą zatem do grupy nazw, która nosi nazwę socjoideonimów i jest wyodrębniona z szerszej kategorii onimicznej – chrematonimii społecznościowej na podstawie wspólnych cech nazywanych obiektów, takich jak: charakter społecznościowy, niedochodowość oraz funkcjonowanie w sferze publicznej [por. Gałkowski 2008: 131]. Autor tego terminu zauważa, że „nazwy grup i organizacji społecznych [...] z onomastycznego punktu widzenia, obejmują szereg kategorii nazewniczych, wśród których można by wskazać instytucjonimy, ergonimy, antroponimy kolektywne i inne mające związek z tworzeniem struktur społecznych” [Gałkowski 2008: 129–130].

Warto zauważyć, że nazwy różnych zespołów ludzkich były analizowane także we wcześniejszych badaniach, jednak zajmujący się tymi badaniami językoznawcy nie ustalali przynależności badanych jednostek do konkretnego zbioru onimów [por. Pisarkowa 1970, 1972; Zgólkowa, Szymoniak 1988; Reczek 1969; Ożdżyński 1973]. Także w nowszych badaniach nazw własnych zespołów ludzkich kwestia przynależności tych nazw nie zawsze jest kluczowym zagadnieniem – Bogusław Dunaj w artykule poświęconym nazwom klubów piłkarskich zauważył, że „problem przyporządkowania nazw zespołów do tej lub innej grupy nie jest w zasadzie aż tak ważny” [2007: 490]. Na temat przynależności nazw grup ludzi wypowiedzieli się natomiast autorzy haseł poświęconych chrematonimii w encyklopedycznych opracowaniach dotyczących nazewnictwa polskiego. Edward Breza [1998: 343] zaliczył do chrematonimów między innymi nazwy partii i organizacji społecznych, natomiast Czesław Kosyl przyjął odmienne stanowisko i uznał, że nazwy własne zespołów ludzkich opartych na wspólnocie celów, np. nazwy organizacji politycznych, społecznych i wojskowych, zespołów muzycznych i tanecznych, klubów sportowych, tworzą osobną grupę ergonimów [Kosyl 2003: 370].

Obecnie jednak najczęściej nazwy te określa się jako socjoideonimy społecznościowe i uznaje za subkategorię szeroko pojętej chrematonimii [por. Gałkowski 2007: 496]. Stanowią one kategorię o dość rozmytych granicach. Jednak typowe jednostki onimiczne reprezentujące tę kategorię mają też cechy wspólne: przeważnie są nazwami opisowymi o swoistej strukturze semantyczno-składniowej [Wójcik 2011: 191; Gałkowski 2008: 147–148]; nawiązują do idei łączących grupę; powstają wraz z daną grupą lub wcześniej; oficjalne nazwy członków tych grup mają charakter opisowy, np. *członek „Smoczej Kompanii”* (w przeciwieństwie do antroponimów zbiorowych, od których są tworzone syngulatywne nazwy członków grupy, np. *Niemiec, Małopolanin*)².

² Więcej o różnicach pomiędzy antroponimami zbiorowymi a socjoideonimami piszę w odrębnej publikacji [Kułakowska 2015].

III. Struktura semantyczno-składniowa nazw bractw rycerskich

Analiza struktury semantyczno-składniowej nazw grup rekonstrukcji historycznej pozwala wyodrębnić kilka modeli, które są realizowane przez większość tych nazw:

1. Nazwy zawierające w członie dyferencyjnym element lokalizujący w postaci przymiotnika, rzeczownika w dopełniaczu lub wyrażenia przyimkowego (np. *Koszalińska Kompania Rycerska, Bractwo Rycerskie Zamku Szydłów, Akademia Rycerska w Uniejowie, Rota Zaciężna Strażnicy Sensburg*).
2. Nazwy zawierające w członie dyferencyjnym element dzierżawczy w postaci antroponimu oznaczającego dowódcę lub właściciela (np. *Bractwo Rycerskie Księcia Bogusława, Chorągiew Księcia Siemowita Mazowieckiego, Chorągiew Hrabiego Bolingbroke*).
3. Nazwy zawierające w członie dyferencyjnym imię patrona (np. *Bractwo Rycerskie Zakonu Rycerzy św. Jana Chrzciciela Komandoria Lublin, Łucznicy św. Jerzego*).
4. Nazwy zawierające w członie dyferencyjnym przymiotnikowe bądź rzeczownikowe określenie tej grupy, inne niż wyżej wymienione (*Najemnicy z Czterech Stron Świata, Smocza Kompania, Towarzystwo Szabli i Miecza*).
5. Nazwy składające się z członu identyfikującego i z „właściwego onimu” (np. *SRH Kompania Najemna TAURUS, GRH Bractwo Rycerskie Złoty Krzyż*) [por. Wójcik 2011: 191–192].

Praktycznie wszystkie nazwy mają w swojej strukturze człon identyfikujący, co pozwala stwierdzić, że dla twórców nazwy ważne jest określenie, czym jest dana grupa. W badanym materiale jest stosunkowo niewiele nazw, w których jest to określenie charakterystyczne dla wszystkich grup zajmujących się odtwórstwem historycznym, czyli: *grupa rekonstrukcji historycznej* (w skrócie: *GRH*). Tego typu struktura dominuje w nazwach grup odtwarzających XIX i XX wiek, np. *Grupa Rekonstrukcji Historycznej San*. W niezbyt licznych nazwach bractw rycerskich o tej strukturze, często obok takiej deskrypcji odnoszącej się do współczesnych realiów, pojawiają się określenia, które można nazwać deskrypcjami historycznymi, np. *Grupa Rekonstrukcji Historycznej Xiążęca Drużyna*.

W źródłach będących podstawą ekscerpcji materiału onimicznego jest też niewiele nazw mających w członie identyfikującym określenia charakterystyczne dla wszystkich socjoideonimów, czyli leksemy takie, jak: *stowarzyszenie, towarzystwo* oraz *fundacja*, np.: *Gloria Griffin Fundacja, Stowarzyszenie Chorągiew Rycerstwa Ziemi Lubelskiej*. Często jednak w oficjalnych dokumentach bractwa rycerskie, które są zarejestrowane jako stowarzyszenia, używają dłuższych nazw. Przykładowo w danych zawartych na stronie [www: KRS-pobierz \[https://krs-pobierz.pl/\]](https://krs-pobierz.pl/), dostęp 28.10.2018] grupa rekonstrukcyjna z Maszewa ma nazwę: *Stowarzyszenie Bractwo Rycerskie Rota Piesza von Massow*. Nazwa tej grupy używana w informacjach

o turniejach, w wykazie bractw rycerskich itp. jest krótsza i ma brzmienie: *Rota Piesza von Massow*.

Znacznie częściej niż określenia typu *grupa rekonstrukcji historycznej*, *stowarzyszenie*, *fundacja* w grupie nominalnej pojawia się rzeczownik *bractwo* wraz z określającym go przymiotnikiem *rycerskie*, np. *Bractwo Rycerskie Ziemi Sieradzkiej*. Niekiedy zamiast przymiotnika występuje jako określenie rzeczownik w l. mn. dopełniacza, np. *Bractwo Rycerzy Ziemi Sanockiej* lub apelatyw *bractwo* bez dodatkowych elementów określających, np. *Bractwo Tura*. *Uniwersalny słownik języka polskiego* pod redakcją Stanisława Dubisza [Usjp 2003 I: 312] podaje trzy znaczenia wyrazu *bractwo*. W pierwszym, potocznym znaczeniu, wyraz ten oznacza ‘grono współtowarzyszy, kompanię, towarzystwo, brać’. Drugie, religijne znaczenie odnosi się do wyrazu *bractwo* jako określenia ‘świeckiego zrzeszenia wiernych mającego na celu jakiś szczególny kult religijny lub pełnienie dzieł miłosierdzia’. Ostatnie znaczenie, określone jako historyczne, odnosi się do tego wyrazu rozumianego jako ‘zrzeszenie, stowarzyszenie, związek, organizacja’. Podobnie wyraz ten jest definiowany w *Słowniku współczesnego języka polskiego* pod redakcją Bogusława Dunaja [Swjp 2000 I: 116]. Warto tu zauważyć, że znaczenie historyczne wyrazu *bractwo* według autorów tego słownika dotyczy ‘formy organizacji rzemieślniczej lub mieszczańskiej’. Także historyczne słowniki języka polskiego: *Słownik staropolski* pod redakcją Stanisława Urbańczyka [Sstp 1953 I: 146] i *Słownik polszczyzny XVI wieku* pod redakcją Franciszka Peplowskiego [Sp XVI 1967 II: 384] notują wszystkie znaczenia wyrazu *bractwo*. Jednak w obu słownikach obecne historyczne znaczenie dotyczy stowarzyszeń rzemieślników czy kupców. Choć idea braterstwa, do której odwołuje się termin *bractwo rycerskie*, była znana wśród rycerzy, to w cytatach zamieszczanych w słownikach historycznych nie ma przykładów tego typu wyrażen. Można zatem uznać, że termin ten został współcześnie stworzony na potrzeby określenia grup odtwarzających czasy późnego średniowiecza, ponieważ wyraz *bractwo* ma, w odczuciu wielu użytkowników języka, historyczne konotacje³.

Warto zauważyć, że termin *bractwo rycerskie* często występuje w tekstach dotyczących odtwórstwa historycznego jako apelatyw i dotyczy także grup rekonstruujących czasy średniowieczne, które nie mają tego określenia w swojej nazwie, np. w zdaniu: *Na turnieju występowali członkowie różnych bractw rycerskich*.

W przeciwieństwie do apelatywów takich jak: *stowarzyszenie*, *fundacja* czy deskrypcji *grupa rekonstrukcji historycznej* określenie *bractwo rycerskie* może występować w nazwach samodzielnie, tzn. w strukturze nazwy obok niego brak jest innego rzeczownika nazywającego grupę, np. *Bractwo Rycerskie Zamku Chojnik*. Możliwe jest też tworzenie nazw, w których strukturze można wyróżnić dwie

---

³ Dowodem na tego typu skojarzenia mogą być funkcjonujące do dziś elitarne bractwa kurkowe, które odwołują się do średniowiecznych zwyczajów. Także stowarzyszenia religijne określane jako bractwa są postrzegane jako organizacje o długiej tradycji.

deskrypcje – jedną z określeniem *bractwo rycerskie* oraz drugą z rzeczownikiem oznaczającym najczęściej oddział rycerzy, np. *Bractwo Rycerskie Chorągiew Ziemi Malborskiej*. Określenie *bractwo rycerskie*, występujące w nazwach tego typu, można uważać za „właściwy” człon identyfikujący. Natomiast drugie określenie informujące, czym jest nazywany obiekt, można uznać za „nazwę właściwą”, która zawiera „historyczny” człon identyfikujący. Takich konstrukcji w badanym materiale jest jednak znacznie mniej.

Najwięcej nazw grup rekonstrukcyjnych zajmujących się okresem rycerskim ma w funkcji członu identyfikującego określenia dawnych jednostek militarnych, takich jak:

- *chorągiew* ‘oddział żołnierzy, jednostka wojskowa i taktyczna, odpowiadająca w przybliżeniu kompanii’ [Usjp 2003 I: 428]; np. *Chorągiew Księstwa Ziębickiego*;
- *hufiec* ‘w średniowieczu zwarty oddział składający się z kilku chorągwi, stanowiący zarazem część szyku bojowego’ [Usjp 2003 II: 61]; np. *Hufiec Rycerstwa Małopolskiego LELIWA*;
- *drużyna* – *Uniwersalny słownik języka polskiego* podaje następujące znaczenia, którymi może być motywowany wybór tego rzeczownika: ‘1. zorganizowany zespół ludzi powołany do wykonywania wspólnego zadania’; 2. ‘najmniejszy pododdział piechoty’; 3. *historycznie*. ‘W monarchii wczesnofeudalnej: grupa rycerzy pełniących służbę przy boku księcia, wojewody itp.’; ‘zbrojny orszak organizowany przez magnata na czas wojny’ [Usjp 2003 I: 709]; np. *Drużyna Rycerska Zamku Królewskiego w Chęcinach*;
- *rota*, ‘w Polsce w w. XVI–XVII: podstawowa jednostka organizacyjna i taktyczna piechoty zaciężnej składająca się z 80–300 żołnierzy, odpowiadająca kompanii w armiach cudzoziemskich’ [Usjp 2003 IV: 114]; np. *Husycka Rota Piesza Małego Taboru*;
- *zastęp* ‘*książk.* pewna liczba osób mających wspólne zadanie, tworzących zwykle zorganizowaną grupę, [...] np. *rycerskie zastępy*’ [Usjp 2003 V: 564]; np. *Zastęp Zbrojny Ziemi Poznańskiej*;
- *kompania* ‘pododdział w różnych rodzajach wojsk’ [Usjp 2003 II: 388]; np. *Smocza Kompania*. W przypadku użycia tego określenia również należy zwrócić uwagę na pierwsze znaczenie wyrazu ‘grono osób znajomych, kolegów spędzających wspólnie czas, towarzystwo’ [Usjp 2003 II: 388]. Takie znaczenie dobrze charakteryzuje grupy rekonstrukcyjne;
- *zakon rycerski/ zakon rycerzy* ‘związki rycerstwa o charakterze świeckim i duchownym powstałe w Palestynie w okresie wypraw krzyżowych (należały do nich: zakon krzyżacki, zakon templariuszy i maltański) [Usjp 2003 V: 498]. W materiale onimicznym nazwy z określeniem *zakon* występują zaledwie trzy razy, warto jednak zauważyć, że tylko jedna z tych nazw nawiązuje bezpośrednio do nazw średniowiecznych zakonów rycerskich:

Bractwo Rycerskie Zakonu Rycerzy św. Jana Chrzciciela Komandoria Lublin. Jan Chrzciciel był patronem joannitów (szpitalników, zakonu rycerskiego znanego obecnie pod nazwą *Kawalerów Maltańskich*). Zakon ten jest też przywoływany w innych nazwach, np. *Bractwo Maltańskie*, *Bractwo Rycerskie Joannitów Strzegomskich*, jednak bez apelatywnego określenia *zakon*. Pozostałe dwie nazwy z apelatywem *zakon* w członie identyfikującym odwołują się do samej idei zakonów rycerskich.

Wybór nazw, w których rolę członu deskrypcyjnego pełni rzeczownik określający dawną jednostkę wojska: *chorągiew*, *hufiec*, *zastęp*, *rota*, *kompania*, *drużyna*, należy uznać za element działań odtwórczych. Skoro rekonstruktorzy wcielają się w rycerzy z epoki średniowiecza, to swoje grupy nazywają, używając określeń oddziałów rycerzy. Warto jednak zauważyć, że tylko nieliczne nazwy są ponowniem rzeczowywistej nazwy średniowiecznej jednostki militarnej, czyli zostały w całości przeniesione ze zbioru onimów średniowiecznych, tak jak np. *Chorągiew Księcia Siemowita* – chorągiew o tej nazwie istniała i brała udział w bitwie pod Grunwaldem. Większość nazw to kreacje, które powstały na bazie apelatywów oznaczających dawne jednostki militarne, i onimów, które często są nazwami współczesnymi lub nazwami stylizowanymi na dawne.

Wiele nazw bractw rycerskich ma w członie dyferencyjnym element lokalizujący. Przeważnie jest to nazwa zamku, miasta bądź regionu, w którym działa dana grupa. Jest to zatem lokalizacja współczesna, co oznacza, że nierzadko bractwo rycerskie ma w nazwie toponim określający miejscowość bądź terytorium, które nie istniały w czasach średniowiecza, np. w onimie *Chorągiew Piesza Aleksandra Łódzkiego* jest nazwa miasta, które powstało dopiero w XIX wieku. Warto jednak zauważyć, że twórcy nazw często starają się, by element lokalizujący budził skojarzenia z czasami średniowiecza. Dlatego wykorzystują historyczne nazwy jednostek terytorialnych, takie jak: *księstwo*, *ziemia*, np. *Chorągiew Rycerska Księstwa Siewierskiego*, *Chorągiew Ziemi Ciechanowskiej*, *Chorągiew Księstwa Ziębickiego*. Gdy toponim występujący w funkcji elementu lokalizującego odnosi się do miejscowości lub obszarów, które w średniowieczu nie należały do Polski ani nie podlegały jej jako ziemie lenne, wówczas wybierane są określenia jednostek terytorialnych charakterystyczne dla państw ościennych. Przykładowo, w państwie zakonu krzyżackiego takimi jednostkami były komturie, w związku z tym bractwa rycerskie działające na terenie Warmii i Mazur wprowadzają do swoich nazw rzeczownik *komturia*, np. *Drużyna Rycerska Komturii Ostródzkiej*, *Bractwo Komturii Nidzickiej*. Bractwa rycerskie, które nawiązują do tradycji zakonu joannitów, do nazw miejscowych dodają określenie *komandoria*, będące nazwą jednostki terytorialnej tego zakonu: *Komandoria Chwarszczany*⁴.

---

⁴ Chwarszczany na Pomorzu Zachodnim zostały przekazane templariuszom, po likwidacji tego zakonu ich dobra przejęli joannici.

Bardzo często bractwa rycerskie wprowadzają do swoich nazw jako element lokalizujący nazwę zamku, np. *Bractwo Rycerskie Zamku Będzin*. Najczęściej wymieniony w nazwie zamek jest rzeczywiście miejscem spotkań rekonstruktorów. Są oni związani np. z muzeum mieszczącym się w zamku lub opiekują się takim zabytkiem. Dlatego też w socjoideonimach określających bractwa rycerskie są tylko nazwy tych zamków, które pełną funkcję obiektów muzealnych lub turystycznych i znajdują się obecnie na terenie Polski.

Antroponimy, które występują w członie posesywnym, są najczęściej nazwami historycznych postaci lub rodów z okresu średniowiecza: 1) dowódców, np. *Kompania Janusza Brzozogłowego*; Janusz Brzozogłowy był w czasach bitwy pod Grunwaldem starostą Bydgoszczy, dowodził też oddziałem rycerzy; 2) książąt, np. *Chorągiew Księcia Siemowita Mazowieckiego*; książę mazowiecki Siemowit V dowodził chorągwią w czasie bitwy pod Grunwaldem; 3) rodów książęcych, np. *Chorągiew Piastów Śląskich*; 4) herbów, np. *Bractwo Rycerskie Herbu Tur*. Czasem antroponim w nazwie bractwa nie daje się łatwo zidentyfikować, może to być np. imię założyciela grupy, niekiedy połączone z budzącym średniowieczne konotacje tytułem, np. *Drużyna Zaciężna Księżnej Anny*.

Wprowadzenie nazwy świętego patrona do socjoideonimu określającego bractwo rycerskie jest przykładem odwzorowania dawnych nazw tego typu, np. pod Grunwaldem walczyły aż dwie chorągwie św. Jerzego. Jedna skupiająca ochotników z Moraw brała udział w bitwie po stronie polsko-litewskiej i druga – składająca się także z zagranicznych rycerzy, walczyła wraz z Zakonem Krzyżackim.

IV. Wnioski

Analiza zebranego materiału pozwala stwierdzić, że nazwy bractw rycerskich pełnią ważną rolę w budowaniu wizerunku grupy rekonstrukcyjnej. Kreowanie świata dawnych rycerzy jest możliwe w nazwach dzięki następującym zabiegom nazwotwórczym:

1. struktura nazwy bractwa odtwarza nazwy dawnych jednostek militarnych – w członie identyfikującym pojawiają się apelatywy będące określeniami tych jednostek, takie jak: *chorągiew, hufiec, drużyna, rota, kompania, zakon rycerski*;
2. człon lokalizujący, chociaż nawiązuje do współczesnego miejsca działania danej grupy, jest stylizowany na dawną nazwę poprzez wprowadzanie historycznych określeń jednostek terytorialnych, takich jak: *ziemia, komturia, komandoria, księstwo* i apelatywów kojarzących się z czasami rycerskimi, takich jak np. *zamek*;

3. wybór nazwy z członem posesywnym jest podporządkowany zasadzie odtwarzania realiów średniowiecznych, najczęściej bowiem w członie tym występują nazwy postaci i rodów historycznych, np. *Janusz Brzozogłowy, herb Wieniawa, ród Gryfitów*;
4. nazwy zawierające imię patrona także nawiązują do różnego typu średniowiecznych nazw, w tym także do nazw oddziałów militarnych, np. *Łuczniczy św. Jerzego, Chorągiew św. Barbary z Nikodemii*.

Nazwy, których struktura została opisana powyżej, są elementem odtwórstwa określanego przez niektórych badaczy [por. Bogacki 2010: 16; Tomaszewska 2017: 219–220] jako „zabawa w historię”. Pozwalają rekonstruktorom wcielić się w rolę rycerzy walczących w oddziale. Poprzez zabiegi stylizacyjne nazwy współczesnych bractw rycerskich upodobią się do określeń dawnych oddziałów rycerzy. Można zatem stwierdzić, że przeniesienie w czasy średniowiecza zapewniają nie tylko stroje, wyposażenie obozu czy uzbrojenie, ale także nazwy poszczególnych grup biorących udział w widowisku.

O tym, że tworzenie nazw bractw rycerskich jest podporządkowane dążeniu do kreowania świata z czasów pełnego i późnego średniowiecza, może świadczyć także stosunkowo niewielka liczba nazw zawierających tzw. nazwę właściwą. Tego typu nazwy mogą się bardziej kojarzyć z czasami współczesnymi, nawet gdy sama nazwa właściwa budzi skojarzenia z dawnymi czasami, np. *GRH Bractwo Rycerskie Złoty Krzyż*. Unikanie wprowadzania elementów współczesnych w nazwach bractw rycerskich to także rezygnacja z określeń typu *fundacja, stowarzyszenie, grupa rekonstrukcji historycznej*.

Rozwinięcie skrótów

- Sp XVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, 1967, t. II, red. F. Peplowski, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Sstp – *Słownik staropolski*, 1953, t. I, red. S. Urbańczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Swjp – *Słownik współczesnego języka polskiego*, 2000–2001, t. I–V, red. B. Dunaj, Kraków.
- Usjp – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, 2003, t. I–V, red. S. Dubisz, Warszawa.

Bibliografia

- Bogacki M., 2010, *O współczesnym „ożywianiu” przeszłości – charakterystyka odtwórstwa historycznego*, „Turystyka Kulturowa” nr 5, s. 4–27 [pdf. bazhum.muzhp.pl; dostęp 20.10.2018].
- Breza E., 1998, *Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy)* [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko Warszawa–Kraków, s. 343–361.
- Cieślakowa A., 1996, *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych*, „Onomastica” XLI, s. 5–19.

- Dunaj B., 2007, *Teoretyczne problemy onomastyki sportowej. Sposoby identyfikacji klubów* [w:] *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze*, red. A. Cieślíkowa, B. Czopek-Kopciuch, K. Skowronek, Kraków, s. 489–494.
- Gajus Swetoniusz Trankwillus, 1987, *Żywoty Cezarów*, przeł. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław.
- Gałąkowski A., 2007, *Socjoideonimy a chrematonimy – miejsce nazw organizacji i inicjatyw społecznych w dynamice onimicznej języka* [w:] *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze*, red. A. Cieślíkowa, B. Czopek-Kopciuch, K. Skowronek, Kraków, s. 495–508.
- Gałąkowski A., 2008, *Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej: onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim*, Łódź.
- Kosyl C., 2003, *Chrematonimia* [w:] *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, t. 2, red. A. Cieślíkowa, E. Rzetelska-Feleszko, przy współudziale J. Dumy, Warszawa–Kraków, s. 370–375.
- Kułąkowska M., 2015, *Nazwy związków, stowarzyszeń i partii. Antroponimy zbiorowe czy chrematonimy* [w:] *19. slovenska onomasticka konferencia. Bratislava 28.–30. aprila 2014*, Bratysława, s. 498–506.
- Ozdżyński J., 1973, *Nazwy polskich klubów sportowych*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 47. Prace Językoznawcze II, s. 99–124.
- Pietrzyk M., 2016, *Świat społeczny rekonstrukcji epoki późnego średniowiecza: podstawowe założenia, problemy i wyzwania badawcze*, „Turystyka Kulturowa” nr 6, s. 32–50 [pdf. cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight...d8fe.../pietrzyk.pdf, dostęp 25.10.2018].
- Pisarkowa K., 1970, *Nazwy młodzieżowych zespołów muzycznych w Polsce*, „Język Polski” L, s. 257–267.
- Pisarkowa K., 1972, *Nazwy nowoczesnych zespołów muzycznych (zespoły obce)*, „Onomastica” XVII, s. 167–186.
- Reczek S., 1969, *Onomastyka sportowa. O stylu polskiej prasy sportowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Rzeszowie”. Nauki Humanistyczne 4(6), s. 191–218.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, 1967, t. II, red. F. Peplowski, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Słownik staropolski*, 1953, t. I, red. S. Urbańczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Słownik współczesnego języka polskiego*, 2000–2001, t. I–V, red. B. Dunaj, Kraków.
- Szlendak T. i in., 2012, *Dziedzictwo w akcji. Rekonstrukcja historyczna jako sposób uczestnictwa w kulturze*, Warszawa.
- Tomaszewska E., 2017, *Rekonstrukcja historyczna w przestrzeni muzeum na wolnym powietrzu* [w:] *Kielecka teka skansenowska*, t. III, red. E. Szot-Radziszewska, L. Gawlik, Kielce, s. 212–225.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, 2003, t. I–V, red. S. Dubisz, Warszawa.
- Wójcik U., 2011, *Nazwy polskich organizacji pożytku publicznego*, „Onomastica” LV, s. 189–196.
- Zgółkowska H., Szymoniak K., 1988, *Prowokacja w nazwie* [w:] *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej*, red. E. Homa, Szczecin, s. 163–169.

Źródła internetowe

- Bitwa pod Grunwaldem* [<http://www.grunwald1410.pl/>], dostęp 23.10.2018].
- Grupy rekonstrukcji historycznych, działania oddolne na rzecz krzewienia kultury narodowej. Raport z badań* [<https://nck.pl/upload/attachments/318583/Grupy-rekonstrukcji-historycznych-raport-z-badan.pdf>], dostęp 29.10.2018].
- Kapitula Rycerstwa Polskiego* [<http://www.kapitula.com.pl/>], dostęp 23.10.2018].
- Krajowy Rejestr Sądowy* [<https://krs-pobierz.pl/>], dostęp 28.10.2018].

Aneks

Nazwy późnośredniowiecznych grup rekonstrukcyjnych z publikacji Grupy rekonstrukcji historycznych, działania oddolne na rzecz krzewienia kultury narodowej. Raport z badań

Lp.	NAZWA GRUPY REKONSTRUKCJI HISTORYCZNEJ
1	Akademia Rycerska w Uniejowie
2	Belchatowskie Bractwo Rycerskie
3	Bracia Herbu Gryf
4	Bractwo Komturii Nidzickiej
5	Bractwo Maltańskie
6	Bractwo Rycerskie Anielska Rota
7	Bractwo Rycerskie Chorągiew Ziemi Malborskiej
8	Bractwo Rycerskie Chorągiew Ziemi Olkuskiej
9	Bractwo Rycerskie Grodu Chojnów
10	Bractwo Rycerskie Herbu Lis z Mikołajowa
11	Bractwo Rycerskie Herbu Tur
12	Bractwo Rycerskie Joannitów Strzegomskich
13	Bractwo Rycerskie Kasztelanii Bydgoskiej
14	Bractwo Rycerskie Kasztelanii Sandeckiej
15	Bractwo Rycerskie Komturii Grudziądzkiej
16	Bractwo Rycerskie Królewskiego Miasta Krosna
17	Bractwo Rycerskie Księcia Bogusława
18	Bractwo Rycerskie Kuźnia
19	Bractwo Rycerskie Niepokalanej z Zatomia Starego
20	Bractwo Rycerskie Rava
21	Bractwo Rycerskie Signum Temporis
22	Bractwo Rycerskie Świętej Katarzyny Ziemi Działdowskiej
23	Bractwo Rycerskie XXVI Chorągwi Zamku Bratjan i Nowego Miasta
24	Bractwo Rycerskie Zakonu Rycerzy św. Jana Chrzciciela Komandoria Lublin
25	Bractwo Rycerskie Zamku Będzin
26	Bractwo Rycerskie Zamku Bolków
27	Bractwo Rycerskie Zamku Brodnickiego
28	Bractwo Rycerskie Zamku Chojnik
29	Bractwo Rycerskie Zamku Szydłów
30	Bractwo Rycerskie Ziemi Kaliskiej
31	Bractwo Rycerskie Ziemi Legnickiej
32	Bractwo Rycerskie Ziemi Lipowieckiej
33	Bractwo Rycerskie Ziemi Mazowieckiej i Podlaskiej
34	Bractwo Rycerskie Ziemi Międzyrzeckiej

35	Bractwo Rycerskie Ziemi Mińskiej
36	Bractwo Rycerskie Ziemi Myślenickiej
37	Bractwo Rycerskie Ziemi Nadodrzańskiej
38	Bractwo Rycerskie Ziemi Ogrodzienieckiej
39	Bractwo Rycerskie Ziemi Rybnickiej
40	Bractwo Rycerskie Ziemi Sieradzkiej
41	Bractwo Rycerzy Bezimiennych
42	Bractwo Rycerzy Gwiazdy Zarannej Zamku Ostródzkiego
43	Bractwo Rycerzy Króla Jagiełły
44	Bractwo Rycerzy św. Jana
45	Bractwo Rycerzy Ziemi Głogowskiej
46	Bractwo Rycerzy Ziemi Sanockiej
47	Bractwo Rycerzy Ziemi Sztumskiej
48	Bractwo Św. Maurycego
49	Bractwo Św. Michała Archanioła z Bolesławca
50	Bractwo Tura
51	Bractwo Ziemi Będzińskiej
52	Bydgoskie Bractwo Rycerskie św. Marcina
53	Chorągiew Czarnego Rycerza
54	Chorągiew Hrabiego Bolingbroke
55	Chorągiew imienia świętej Barbary z Nikomedii
56	Chorągiew Księcia Siemowita Mazowieckiego
57	Chorągiew Księstwa Ziębickiego
58	Chorągiew Miecza i Róży
59	Chorągiew Piastów Śląskich
60	Chorągiew Piesza Aleksandrowa Łódzkiego
61	Chorągiew Piesza Grodu Radziejów
62	Chorągiew pod Krzyżem
63	Chorągiew Pomezkańska
64	Chorągiew Rycerska Księstwa Siewierskiego
65	Chorągiew Rycerska Księżnej Konstancji
66	Chorągiew Rycerska Ziemi Lipskiej
67	Chorągiew Rycerstwa Śląskiego Wratislavia
68	Chorągiew Rycerstwa Ziemi Ciechanowskiej
69	Chorągiew Zaciężna Trzy Miecze
70	Chorągiew Ziemi Gdańskiej
71	Chorągiew Ziemi Górnos Śląskiej
72	Chorągiew Żywiecka
73	Chorzowskie Bractwo Rycerskie Bożogrobców
78	Compagnia del Falcone
79	Drużyna Księcia Konrada Mazowieckiego

80	Drużyna Milites Christi
81	Drużyna Rycerska Cosuchowia
82	Drużyna Rycerska Drogosława
83	Drużyna Rycerska Jakuba Odrowąża
84	Drużyna Rycerska Komturii Ostródzkiej
85	Drużyna Rycerska Zamku Królewskiego w Chęcinach
86	Drużyna Rycerska Ziemi Chęcińskiej Chorągiew Ferro Aquilae
87	Drużyna Zaciężna Księżnej Anny
88	Gdańska Rota Mieszczańska
89	Gloria Griffin Fundacja
90	GRH Amici
91	GRH Bractwo Rycerskie Złoty Krzyż
92	GRH Milites
93	GRH Routiers
94	Grunwaldzka Chorągiew Kazimierza V
95	Grupa Odtwórstwa Historycznego ALBA CRUX
96	Grupa Rekonstrukcji Historycznej Xiążęca Drużyna
97	Grupa Rekonstrukcji Historycznych Księstwa Legnicko –Brzeskiego
98	Hufiec Kasztelanii Czerskiej
99	Hufiec Rycerstwa Małopolskiego LELIWA
100	Husycka Rota Piesza Małego Taboru
101	Inowłodzkie Bractwo Rycerskie
102	Justycja Grunwaldzka
103	Juvenes Feles
104	Komandoria Chwarszczany
105	Kompania Gryfitów
106	Kompania Janusza Brzozogłowego
107	Konfraternia Burgus Carpinei
108	Konfraternia Rycerska z Krakowa
109	Konwent Rycerski Miasta Olsztyn
110	Koszalińska Kompania Rycerska
111	Krakowskie Bractwo Grodzkie
112	Łucznicy św. Jerzego
113	Najemna – Grupa Rekonstrukcji Historycznej
114	Najemna Kompania Grodu Koźle
115	Niepołomickie Bractwo Rycerskie
116	Orszak Zaciężny Ligęzy
117	Pierwsze Polskie Stowarzyszenie Turniejowe Liga Baronów
118	Piesza Drużyna Michała von Manteuffla
119	Poczet Rodowy herbu Wieniawa
120	Pruscy Rycerze Chrystusowi – Bracia Dobrzyńscy

121	Regiment Piechoty Zaciężnej z Malborka
122	Rota Piesza von Massow
123	Rota św. Barbary
124	Rota Zaciężna Strażnicy Sensburg
125	Rota Zbrojna Grodu Lubicz. Stowarzyszenie Odtwórstwa Historycznego
126	Rycerska Reprezentacja Warmii i Mazur. Grunwaldzka Akademia Miecza
127	Rycerze Dobrej Opieki
128	Smocza Kompania
129	SRH Kompania Najemna TAURUS
130	Stowarzyszenie Bractwo Orlich Gniazd
131	Stowarzyszenie Chorągiew Rycerstwa Ziemi Lubelskiej
132	Stowarzyszenie Kłodzkie Bractwo Rycerskie
133	Stowarzyszenie na Rzecz Dawnych Europejskich Sztuk Walki ARMA
134	Stowarzyszenie Portas Temporis
135	Stowarzyszenie Promocji i Odtwórstwa Kultury i Sportów Dawnych Hanza
136	Śląska Kompania Najemna
137	Świdnickie Bractwo Rycerskie
138	Towarzystwo Szabli i Miecza
139	Wolna Kompania Najemna Poznań
140	Wolna Kompania Niezdobytego Grodu Poczet von Leiningen
141	Zakon Rycerski Ziemi Bieckiej
142	Zakon Rycerzy Boju Dnia Ostatniego
143	Zamojskie Bractwo Rycerskie
144	Zastęp Krzyżogryfa
145	Zastęp Rycerski z Chelmna
146	Zastęp Zbrojny Ziemi Poznańskiej
147	Zbrojna Gwardyja

THE NAMES OF THE BROTHERHOODS OF KNIGHTS AS A BUILDING BLOCK OF THE IMAGE OF THE HISTORICAL REENACTMENT GROUP

Summary

The paper presents names of the brotherhoods which participate in the movement of historical reenactment. Those brotherhoods reenact the Middle Ages and their names, by means of various stylistic devices, bear resemblance to that period. Those stylistic devices are: 1) the use of historical collectivism *bractwo* together with an adjective *rycerskie* instead of contemporary terms like *grupa rekonstrukcyjna* or *grupa rekonstrukcji historycznej* 2) the use of historical names of the orders of knights, like *chorągiew*, *hufiec*, *rota*, *drużyna*, *zastęp*, *kompania*, *zakon*, etc. 3) introduction of historical names of territorial units to describe contemporary settlements or areas, e.g. *ziemia*, *księstwo*, *komturia*; 4) referring to historical figures as leaders or owners

of the orders of knights, for example *Janusz Brzozogłowy*; 5) introduction of historical names of clans or coats of arms, for example *Ród Gryfitów*, *Herb Wieniawa*; 6) embedding names of the saints into the name of the brotherhood – it was a common practice in the medieval period, for instance *Chorągiew Świętego Jerzego*.

All the above-mentioned stylistic devices, similar to the use of other historical re-enactment elements, such as historical outfit, armour, or the camp gear, are employed to facilitate imitating knights. The names of the re-enactment groups are prominent symbols of the groups who assume those names. A proper structure of the name presents the brotherhood as a professional historical re-enactment group.

Key words: language creation of the image, ideonims, chrematonyms